

Over de inburgering van de Rose winterpostelein (*Claytonia sibirica* L.) in Nederland

door E. J. Weeda

Claytonia sibirica (fig. 1) is voor vele tuinliefhebbers geen onbekende. Hoewel deze soort niet in cultuur is – zij wordt niet vermeld door BOOM (1975) – lijkt zij nogal in trek te zijn als curiositeit (vergelijk KLOOS, 1950; NEVE, 1969; RUYS e.a., 1980, p. 49). Tegenwoordig komt zij verspreid door Nederland voor in tuinen, waarbij haar status ergens halverwege tussen die van onkruid en tuinplant schijnt te liggen. Van daar uit heeft de Rose winterpostelein – op deze hier voorgestelde Nederlandse naam wordt verderop ingegaan – zich hier en daar in bossen weten te vestigen. Weliswaar gaat het dikwijls om parkachtige bossen en staat de plant vaak onder exoten, veelal coniferen, maar ook in natuurlijker bossen heeft zij op een enkele plaats al vaste voet gekregen.

C. sibirica werd in dit tijdschrift eerder ter sprake gebracht door DUIVEN (1970). Volgens hem 'moet het betwijfeld worden, dat ze zich als een neofyt blijvend in ons land zal kunnen vestigen, want ze is slecht opgewassen tegen de concurrentie van onze inheemse onkruiden en grassen' en verlangt zij 'regelmatig omgegraven, maagdelijke grond, vrij van blijvende plantengroei'. De grote schaduwtolerantie van de Rose winterpostelein maakt evenwel dat deze soort zich kan handhaven onder dicht geboomte waar weinig inheemse soorten groeien en nog minder floreren. Nu zij zich op een aantal van dergelijke groeiplaatsen buiten tuinen sinds enige decennia handhaaft, verdient de soort wel degelijk onder de neofieten van onze flora te worden opgenomen. Op het Floristenconcilie 1980 is *C. sibirica* dan ook toegelaten tot de Standaardlijst van de Nederlandse Flora.

Zoals bij veel neofieten is het ook bij de Rose winterpostelein moeilijk een duidelijke grens van inburgering aan te leggen. Op het hierbij gepubliceerde verspreidingskaartje (fig. 2) zijn alleen groeiplaatsen in bossen opgenomen. Het voorkomen van *C. sibirica* als tuinonkruid kan men (nog?) niet op één lijn stellen met dat van andere, van oorsprong Amerikaanse soorten als Stijve

Fig. 1 Rose winterpostelein (*Claytonia sibirica*).

klaverzuring (*Oxalis europaea*), de beide knopkruiden (*Galinsoga parviflora* en *ciliata*) of ook haar verwant de Kleine winterpostelein (*Claytonia perfoliata*): deze zijn in onkruidgemeenschappen van de Polygono-Chenopodietalia geïntegreerd, wat van de Rose winterpostelein niet kan worden gezegd. Wel schijnt deze laatste onder gunstige omstandigheden bepaald agressief te kunnen optreden; zo vertelde mijn collega J. Mennema dat in zijn tuin een grote populatie van *Claytonia perfoliata* na het planten van één polletje *C. sibirica* in korte tijd vrijwel verdrongen was door een even grote populatie van deze laatste. De planten staan hier in de schaduw van een els en de vindplaats is gelegen op een oude strandwal: een goede benadering van het 'bosmilieu' van de soort.

Het leggen van de grens van inburgering bij het voorkomen in bossen betekent dan ook niet dat een scherpe indeling van de groeiplaatsen is te maken, omdat vindplaatsen in parken e.d. vaak even goed tot de categorie 'tuinen' als tot die van 'bossen' zijn te rekenen. Zo kan men erover van mening verschillen, in welke groep de door JANSSEN (1978) genoemde vindplaatsen te Oostbeek – in fig. 2 wel opgenomen – moeten worden ondergebracht. Het verspreidingskaartje beoogt dan ook in de eerste plaats een discussiebijdrage te zijn: gegevens en meningen met betrekking tot inburgering en standplaats van *C. sibirica* worden door schrijver dezes met graagte tegemoetgezien. Tot de groep van de 'grensgevallen' behoort ook het bosje te Dedemsvaart dat grens aan een kwekerij en een proeftuin en gezamenlijk met deze de vermoedelijke 'moeder-groeiplaats' van vele andere Nederlandse groeiplaatsen van *C. sibirica* vormt. In het bosje groeit de soort tegen de wal van een greppel onder een spar en een taxus, tezamen met Hondsdraf (*Glechoma hederacea*), kwijnende Grote brandnetels (*Urtica dioica*) en een enkele Brede stekelvaren (*Dryopteris dilatata*). Als voorbeeld van een natuurlijker groeiplaats kan gelden een beekbegeleitend bosje in het Stemlande bij Boekelo, waar de Rose winterpostelein faciësvormend voorkomt op een zwaar door loofhout beschaduwde stukje oeverwal.

In het algemeen kan men haar standplaats karakteriseren als 'sterk beschaduwde plaatsen op zeer humusrijke, vochtige zandgrond'; vermoedelijk zijn een min of meer zure bodem en een verhoogde mineralisatiegraad essentieel. Doorgaans is de standplaats ietwat ruderaal, iets waardoor deze soort zich onderscheidt van uitgesprokener naaldbosplanten als Denneorchis (*Goodyera repens*), Linnaeusklokje (*Linnaea borealis*) en Kleine keverorchis (*Listera cordata*), ten onzent eveneens neofieten; vaak is *C. sibirica* dan ook aan bosranden te vinden. Dat deze laatste neofiet een tot dusver lege, door toedoen van de mens ontstane niche vult is wel duidelijker waarneembaar in naaldbos dan in loofbos.

Met Klein springzaad (*Impatiens parviflora*) vertoont de Rose winterpostelein opvallende punten van overeenkomst. Beide soorten konden slechts door toedoen van de mens de barrières omzeilen, die tot in recente tijd de grenzen van hun areaal bepaalden. Tot in de vorige eeuw beperkte dit zich bij Klein springzaad tot een betrekkelijk klein gebied bij Tasjkent in Midden-Azië (MEUSEL, 1978) en bij Rose winterpostelein tot Oost-Azië

en westelijk Noord-Amerika. Volgens WALTER-STRAKA (1970) vormden bij de eerstgenoemde soort de klimaatsomstandigheden in Midden-Siberië de onoverbrugbare hindernis voor het bereiken van Europa. Het lijkt weinig twijfel dat ditzelfde a fortiori op de sterker 'oceanische' Rose winterpostelein van toepassing is. Behalve in hun neofytisch optreden komen beide soorten ook in levensvorm overeen: het zijn sappige, voor uitdroging gevoelige annuëllen, die als zodanig op een beschaduwde standplaats op vochthoudende bodem zijn aangewezen.

In Nederland heeft *Claytonia sibirica* nog geen lange geschiedenis achter zich. De eerste vondsten worden vermeld door KLOOS (1950): Dedemsvaart, 1945 (onder de naam *Limnia sibirica*) en Baarn, 1933 (als *Limnia alsinoides*, welke thans niet meer als soortelijk verschillend van *Limnia* = *Claytonia sibirica* wordt beschouwd). De vondst te Baarn betreft een botanische tuin, het Cantonspark; hier komt de Rose winterpostelein thans niet meer voor. Het is mij niet bekend of de plant van hier uit naar elders is verspreid. In 1955 werd *C. sibirica* verzameld te Glimmen; volgens gegevens op het desbetreffende herbariumetiket stond

Fig. 2 Verspreiding van *Claytonia sibirica* als bosplant in Nederland.

zij daar toen al 13 jaar en was zij afkomstig uit Dedemsvaart. Het begin van de inburgeringsgeschiedenis van deze soort hier te lande kan dus omstreeks de eerste helft van de jaren '40 van deze eeuw worden gedateerd.

Het aantal vindplaatsen in bossen is vervolgens gestadig toegenomen: Vierhouten (1950), Spier ($\pm$ 1956) en omgeving, Donkerbroek (1957) en elders in Zuidoost-Friesland (zie NEVE, 1969), Oosterbeek (1965), 's-Graveland (1971), Boekelo (1972), Stiphout (1977), Norg (1978), Epen (1980), terwijl niet ver van de 'oude' groeiplaats te Glimmen *C. sibirica* recent bij Haren en Noordlaren werd aangetroffen.

Buiten Nederland is in Europa tot dusver alleen in Groot-Brittannië melding gemaakt van neofytisch optreden van *Claytonia sibirica* (daar en elders tegenwoordig *Montia sibirica* genoemd). Volgens DRUCE (1932) is de soort daar bekend sinds 1838. WALTERS (1964) geeft op: 'A frequent casual in N.W. Europe, naturalized in Britain'; volgens CLAPHAM, TUTIN & WARBURG (1962) en PERRING & WALTERS (1976) komt de soort verspreid voor in het westen en noorden van Groot-Brittannië, maar nauwelijks in Ierland. 'Damp woods, shaded streamsides, etc., especially on sandy soil' (Clapham c.s.) respectievelijk 'damp shady places on acid sandy soils' (Walters) worden als standplaats opgegeven, wat goed met de Nederlandse gegevens overeenstemt. *C. sibirica* is niet de enige soort uit Noord-Amerika, die in Europa zich alleen dan wel het eerst op de Britse eilanden en in Nederland heeft gevestigd; andere voorbeelden zijn Tengere rus (*Juncus tenuis*), Wasgagel (*Myrica pensylvanica*) en Canadees hertshooi (*Hypericum canadense*).

Rest nog de verantwoording van het gebruik van de Nederlandse naam 'Rose winterpostelein' voor *Claytonia sibirica*. De wel gehoorde benaming 'Siberische winterpostelein' is 1° een overduidelijke vertaling, 2° minder juist voor een plant die behalve in Siberië ook in Noord-Amerika voorkomt en 3° hier te lande weinig zeggend. Ten opzichte van de eerder ingeburgerde Kleine winterpostelein (*C. perfoliata*) vormt het niet vergroeid zijn van de 2 stengelbladen een duidelijk verskilmerk, dat evenwel niet gemakkelijk in een bijvoeglijk naamwoord of voorvoegsel is te vangen. Daarom stel ik voor de kleur van de bloemkroon weer te geven in de benaming 'Rose winterpostelein'. Wellicht is er tevens aanleiding het recen-

telijk aan de Nederlandse naam van *C. perfoliata* toegevoegde bijvoeglijke naamwoord 'kleine' te heroverwegen, omdat beide ingeburgerde *Claytonia*'s in formaat gemiddeld elkaar niet veel ontlopen. Het ligt voor de hand naast de Rose een 'Witte winterpostelein' te onderscheiden, al valt de kleur van de bloemkroon bij deze laatste iets minder op.

SUMMARY

Claytonia (Limnia, Montia) sibirica, in Europe hitherto established only in Britain, should be considered as such in The Netherlands too. From c. 1940 onwards it has settled in various parts of the country in woods, chiefly growing under exotic tree species but locally also in rather natural woodlets. Only as a woodland plant, not as a garden weed, *C. sibirica* can be considered a neophytic species.

Adres van de schrijver:
Rijksherbarium,
Schelpenkade 6,
2300 RA Leiden

LITERATUUR

- BOOM, B. K., 1975: Flora der gekweekte, kruidachtige gewassen, ed. 3. Wageningen.
CLAPHAM, A. R., T. G. TUTIN & E. F. WARBURG, 1962: Flora of the British Isles, ed. 2. Cambridge.
DRUCE, G. C., 1932: The Comital Flora of the British Isles. Arbroath.
DUIVEN, J. MART., 1970: Claytonia. Natura 67, p. 93-98.
JANSEN, M. T., 1978: De flora van Arnhem, toen en nu. Gorteria 9, p. 127-137.
KLOOS JR., A. W., 1950: *Limnia sibirica* (L.) Haw. en *Limnia alsinoides* (Sims) Haw., in: Aanwinsten van de Nederlandse flora in 1945, 1946 en 1947. Ned. Kruidk. Arch. 57, p. 202-206.
MEUSEL, H., E. JÄGER, E. WEINERT & S. RÄUSCHERT, 1978: Vergleichende Chorologie der zentraleuropäischen Flora, 2. Jena.
NEVE, J. F., 1969: *Claytonia sibirica* L., Veld en Vitrine 39, p. 184-185.
PERRING, F. H. & S. M. WALTERS, 1976: Atlas of the British Flora, ed. 2. East Ardsley, Wakefield.
RUYLS, M. e.a., 1980: Spelen met planten. De 18 voorbeeldtuinen van Mien Ruys. Uitg. Stichting 'Tuinen Mien Ruys', Amsterdam.
WALTER, H. - H. STRAKA, 1970: Arealkunde. Einführung in die Phytologie 3 (2). Stuttgart.
WALTERS, S. M., 1964: *Montia* L., in: T. G. Tutin, V. H. Heywood, N. A. Burges, D. H. Valentine, S. M. Walters & D. A. Webb, Flora Europaea 1, p. 114-115. Cambridge.